

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
الهِیْ اَنْطَقْتَنِیْ بِالْهَدٰی وَ الْهَمْنِیْ التَّقْوٰی

خلاصه جلسه قبل

- دلیل افرینش: زیرا خود خداوند تبارک و تعالی به عنوان هدف عالی خلقت انسان و هدف نهایی کمال انسان، مطرح است.
- وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ لِيَبْلُوكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَلَئِن قُلْتِ إِنَّكُمْ مَبْعُوثُونَ مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ سوره 11, آیه 7
- خسران، اخسرین اعمال و اعمالی که مانند سراب است
- عمل اندوخته و سرمایه ابدی انسان (ره توشه)
- ظهور، تجسم عمل و بازگشت عمل به انسان در آخرت
- **يُوفَّ إِلَيْكُمْ**
- **لِيُرَوْا أَعْمَالَهُمْ**
- **مَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ (۷)** پس هر که هموزن ذره‌ای نیکی کند [نتیجه] آن را خواهد دید (۷)
- **وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ (۸)** و هر که هموزن ذره‌ای بدی کند [نتیجه] آن را خواهد دید (۸)
- **يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُحَضَّرًا وَمَا عَمِلَتْ مِنْ سُوءٍ تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ أَمَدًا بَعِيدًا وَيُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ وَاللَّهُ رَؤُوفٌ بِالْعِبَادِ**
- **وَوُضِعَ الْكِتَابُ فَتَرَى الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ يَا وَيْلَتَنَا مَالِ هَذَا الْكِتَابِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصَاهَا وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا وَلَا يَظِلُّمُ رَبُّكَ أَحَدًا** سوره : الكهف آیه : 49
- عمل انسان همدم همیشگی انسان

خلاصه جلسه قبل

• حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا

• وَهُمْ يَصْطَرِّخُونَ فِيهَا رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ أَوَلَمْ نُعَمِّرْكُم مَّا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَن تَذَكَّرَ وَجَاءَكُمُ النَّذِيرُ فَذُوقُوا فَمَا لِلظَّالِمِينَ مِن نَّصِيرٍ

• کسی به فکر ما نیست

افات عمل

وَقُلْ رَبِّ ادْخُلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ وَأَخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاجْعَلْ لِي مِّن لَّدُنكَ سُلْطَانًا نَّصِيرًا

بگو: ای پروردگار من، مرا به راستی و نیکویی داخل کن و به راستی و نیکویی بیرون بر، و مرا از جانب خود پیروزی و یاری عطا کن

1. شروع با ریا

2. در انجام کار غرور

3. در پایان حبط

خلاصه جلسه قبل

• شاهدان اعمال

• خداوند

• پیامبران، مومنین، فرشتگان، زمین، گوش، چشم، پوست، زبان و دست و پا

• « أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ اللَّهَ يَرَى » مگر ندانسته که خدا می بیند؛ آیه 14 سوره علق

• اتَّقُوا مَعَاصِيَ اللَّهِ فِي الْخَلَوَاتِ فَإِنَّ الشَّاهِدَ هُوَ الْحَاكِمُ «یعنی اینکه: از نافرمانی خدا در خلوت ها بپرهیزید، زیرا همان که گواه است، داورى کند

• «وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا» (آیه 41 سوره نساء)

• اعضاؤکم شهوده ، و جوارحکم جنوده ، و ضمائرکم عیونه ، و خلواتکم عیانه

• با جنود خدا به جنگ با خدا نروید

• (لِلَّهِ جُنُودُ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ)

خلاصه جلسه قبل

• ثبت گفتار انسان

• **يَوْمَئِذٍ يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَعَصَوُا الرَّسُولَ لَوْ تُسَوَّى بِهِمُ الْأَرْضُ وَلَا يَكْتُمُونَ** اللَّهُ حَدِيثًا (۴۲)

• آن روز کسانی که کفر ورزیده اند و از پیامبر [خدا] نافرمانی کرده اند آرزو می کنند که ای کاش با خاک یکسان می شدند و از خدا هیچ سخنی را پوشیده نمی توانند داشت (۴۲)

• **مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ** (ق-18)

• انسان هیچ سخنی را بر زبان نمی آورد مگر اینکه همان دم، فرشته‌ای مراقب و آماده برای انجام مأموریت (و ضبط آن) است

• **إِذْ تَلَقَّوْنَهُ بِأَلْسِنَتِكُمْ وَتَقُولُونَ بِأَفْوَاهِكُمْ مَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّنًا وَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمٌ** (۱۵)

• آنگاه که از زبان یکدیگر (تهمت را) می‌گرفتید و با آنکه علم نداشتید دهان به دهان می‌گفتید و این را ساده و کوچک می‌پنداشتید در حالی که آن نزد خدا بزرگ است.

• عمل انسان مکتوب می شود

• **إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَى وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَارَهُمْ وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُبِينٍ** (۱۲) (یس)

• آری ما مییم که مردگان را زنده می سازیم و آنچه را از پیش فرستاده اند با آثار [و اعمال]شان درج می کنیم و هر چیزی را در کارنامه ای روشن برشمرده ایم (۱۲)

• **فَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِهِ وَإِنَّا لَهُ كَاتِبُونَ** ﴿۹۴﴾

• پس هر که کارهای شایسته انجام دهد و مؤمن [هم] باشد برای تلاش او ناسپاسی نخواهد بود و ما مییم که به سود او ثبت می‌کنیم

خلاصه جلسه قبل

- وَوَضِعَ الْكِتَابُ فَتَرَى الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ يَا وَيْلَتَنَا مَالِ هَذَا الْكِتَابِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصَاهَا وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا **سوره : الكهف آیه : 49**

عمل انسان در قیامت ظهور و حضور پیدا میکند و خود عمل جزای انسان است (آنچه در دنیا بکاری در آخرت همان را میدروی)

- وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا

• وزن کشی اعمال

- انسان از درون و بیرون کاملاً تحت نظر است و همه اعمال او ثبت می شود.

- اثر تربیتی نظارت

- با خیرات خود در راه خدا به ما محبت کنید

- ان الیوم عمل و لا حساب و غدا حساب و لا عمل

نتیجه گیری

- قرب و سیر و سلوک
(س) با چه کاری- غیر تدریس و همت گماردن به کتاب خداوند متعال و تفسیر اهل البیت علیهم السلام- می توان بر تقوی و سیر به سوی خداوند متعال، قوت پیدا نمود؟
(ج) بسمه تعالی- **تصمیم همیشگی و دائمی بر ترک گناه در اعتقاد و عمل.**
- (س) این جانب تصمیم دارم که به خداوند، قرب پیدا کنم و سیروسلوک داشته باشم، راه آن چیست؟
(ج) بسمه تعالی- چنانچه طالب، صادق باشد، **«ترک معصیت»، کافی و وافی است برای تمام عمر، اگر چه هزار سال باشد.**
- (س) بعضی از طلاب از ما در مورد علاج «ریا» و «عجب» و «کبر» و «سمعه» و «شهوت» و غیر آن، سؤال نموده اند، نظر شریف جناب عالی چیست؟
(ج) بسمه تعالی- همه این ردائل، از ضعف در شناخت خداوند، سرچشمه می گیرد، و آنها به وسیله انس با انس گیرنده انس گیرندگان، در عبادت، دفع و رفع می شوند، اگر او بداند که «خداوند متعال در همه حالات و زمانها از هر خوبی، خوبتر است»، از انس با او تعالی جدا نخواهد شد.

دروغ نگوید

- "اتی رسول الله صلى الله عليه و آله رجل فقال: انى رجل لا اصرى و انا ازنى و اكدب فمن اى شىء اتوب؟ قال من الكذب فاستقبله فعهد ان لا يكذب. فلما انصرف و اراد ان قال فى نفسه: ان قال لى رسول الله (ص): هل زنىت بعد ما عاهدت فان قلت لا كذبت و ان قلت نعم يضربنى الحد."
- شخصی شرفیاب محضر رسول اکرم (ص) شد. عرض کرد من مردی هستم که نماز نمی خوانم، و زنا می کنم، و دروغ می گویم. از کدام یک از این گناهان توبه کنم؟ حضرت فرمود از دروغ. دستور پیغمبر را در کمال خلوص پذیرفت و با خود عهد کرد هرگز دروغ نگوید. ولی ترک دروغ، سایر گناهان او را نیز ترک داد زیرا موقعی که خواست زنا کند با خود گفت اگر رسول اکرم (ص) از من سوال نماید: از تاریخ تعهد زنا کرده ای یا نه؟ اگر بگویم نه، دروغ گفته ام، و اگر اقرار کنم مجازات می شوم و همچنین درباره نماز.
- "قال رجل لرسول الله (ص): يا رسول الله دنى على عمل اتقرب به الى الله تعالى فقال لا تكذب. فكان ذلك سببا لاجتنابه كل معصية لله لا نه لم يقصد وجهها من وجوه المعاصى الا وجد فيه كذبا او ما تدعو الى الكذب فزال عنه ذلك من وجوه المعاصى"
- مردی به رسول اکرم عرض کرد: مرا به عملی راهنمایی فرما که باعث قرب من به خدا شود. حضرت در جواب فرمود: دروغ نگو! این دستور باعث شد که آن مرد از تمام گناهان اجتناب نماید زیرا قصد هر گناهی را که می نمود متوجه می شد یا در آن گناه دروغ وجوه دارد، یا سرانجام او را به دروغگوئی می کشاند، برای اینکه آلوده به دروغ نشود تمام گناهان را ترک گفت.

عناوین بحث

1. هدف خلقت و عمل
2. انسان خاسر
3. ظهور و بازگشت عمل به انسان در آخرت
4. درخواست بازگشت برای انجام عمل صالح
5. ثبت اعمال و شاهدان اعمال
6. وزن کشی اعمال
7. عدل الهی و عقوبت ابدی برای اعمال غیر ابدی
8. جزای عمل در دنیا
9. عمل جوارحی و عمل جوانحی و انواع عمل
10. ملک (ظاهر) و ملکوت (باطن) عمل
11. اثر عمل بر روی انسان اثرگذاری روح اعمال
بریکدیگر در نفس انسان
12. انسان عمل ساز است و عمل انسان ساز
13. کیفیت عمل اخلاص
14. اخلاص
15. نیت صادقانه
16. پذیرش و قبولی و کمال عمل
17. حسن عمل و احسن عمل او اءصوب عمل
18. تاثیر اعمال بر روی یکدیگر و حبط اعمال
19. از شاکله در انسان

1. عدل الهی و عقوبت ابدی برای اعمال غیر ابدی

عدل الهی

• ایا عدلانه است که گناه و لذت کوتاه مدت دنیوی موجب عذاب طولانی و گناه ابدی گردد

1. اثر عمل در روح
 2. روح جسمانیت الحوث است و روحانیت البقی
 3. انسان فقط در دنیا (نه آخرت) در سیر تحول روحی است می تواند تکامل روحی و عروج معنوی داشته باشد. (سعادت و شقاوت)
 4. عمل و اثر ان بر روی نفس
- نفس و جان آدمی مادام که متعلق به بدن است، **جوهری است دارای تحول**، که قابلیت تحول را هم در ذاتش دارد و هم در آثار ذاتش
 - پس حق مطلب این است که انسان به مجرد انجام عمل، مستحق ثواب یا عقاب می شود (ذات او مستحق سعادت و شقاوت می شود)
 - اما این استحقاقش دائمی نیست و ممکن است با انجام عملی دیگر دستخوش دگرگونی شود. « (علامه طباطبائی
1. اثر عمل در روح (توامان بودن انها) در آخرت همیشگی است.
 2. خداند با تبیین رابطه دنیا و آخرت حجت را تمام کرده است. **ان الیوم عمل و لا حساب و غذا حساب و لا عمل**
 3. بهداشت و مراقبت مادر در دوران حاملگی اثر دارد بر جسم و حتی روح کودک در تمام دوران زندگی
 4. مراقبت و (بهداشت) در عمل و اعتقاد اثر دارد بر کیفیت حیات اخروی

جزای عمل در دنیا

• همان دست که دادند همان دست گرفتند

• بعضی از اعمال بد انسان‌ها نه تنها عقوبت اخروی دارد بلکه خدای متعال برای آن‌ها در همین دنیا نیز عقوبت در نظر گرفته است

• وعده عذاب خدا فقط مخصوص اقوام پیشین نیست بلکه مردم عالم در هر زمان و مکان اگر بعضی از اعمالی که خداوند نهی فرموده انجام دهند به هیچ وجه ایمنی از عذاب نیستند، هر چند که خداوند حکیم است و تدبیر امور عالم و آدم را بر اساس حکمت خود انجام می‌دهد و کسی را یارای شناخت حکمت او نیست، اما یک اصل قطعی است و آن اینکه:

وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ

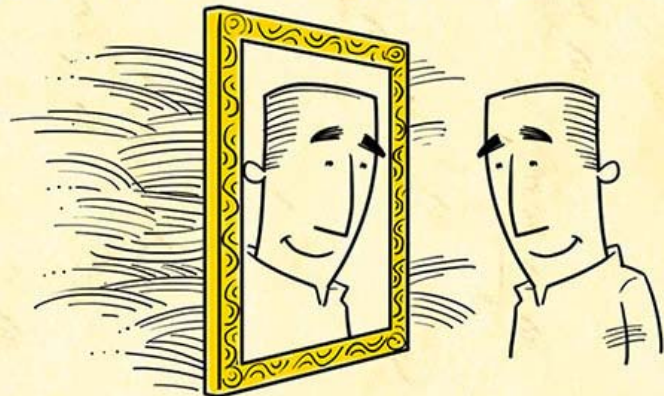
هر دست که دادند همان دست گرفتند...

شما در برابر آینه اگر خندان باشی چهره‌ای خندان می‌بینی و اگر گریان باشی چهره‌ای گریان را تماشا می‌کنی؛ این دنیا هم آینه‌وار است، از این‌رو شما همان می‌بینی که هستی و انجام می‌دهی. هر دست که دادند همان دست گرفتند این فرمولی است که قرآن کریم دارد و می‌گوید:

إِنْ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا

اگر خوبی کنی خوبی می‌بینی و اگر بدی کنی بدی می‌بینی

(اسراء/۷)

هر دست که دادند همان

دست گرفتند

إِنْ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ
وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا

اگر نیکی کنید به خود نیکی کرده اید و اگر بدی کنید به خود [بد نموده اید]

فروغی بسطامی « دیوان اشعار » غزلیات

مردان خدا پرده پندار دریدند یعنی همه جا غیر خدا یار ندیدند
هر دست که دادند از آن دست گرفتند هر نکته که گفتند همان نکته شنیدند

جزای اعمال در دنیا

- جزای اعمال در دنیا، جزای تمام اعمال نیست، بلکه جزای برخی از اعمال و آن هم برای آگاهی و بیداری انسان ها و بازگشت از اعمال و کردار ناپسند یا برای تشویق آن ها و انگیزه یافتن برای خوبی و بندگی است.
- **ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ** (۴۱) به سبب آنچه دستهای مردم فراهم آورده فساد در خشکی و دریا نمودار شده است تا [سزای] بعضی از آنچه را که کرده‌اند به آنان بچشانند باشد که بازگردند (۴۱) الروم
- بحث ربا و بعد شرک مطرح شده است

جزای اعمال در دنیا

- **وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْكِتَابِ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَكَفَّرْنَا عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَأُدْخِلَنَاهُمْ جَنَّاتِ النَّعِيمِ (۶۵)** و اگر اهل کتاب ایمان آورده و پرهیزگاری کرده بودند قطعاً گناهانشان را می‌زدودیم و آنان را به بوستانهای پر نعمت درمی‌آوردیم (۶۵)
- **وَلَوْ أَنَّهُمْ أَقَامُوا التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ وَمَا أَنْزَلْنَا إِلَيْهِمْ مِنَ رَبِّهِمْ لَأَكْلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ مِّنْهُمْ أُمَّةٌ مُّقْتَصِدَةٌ وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ سَاءَ مَا يَعْمَلُونَ (۶۶)** و اگر آنان به تورات و انجیل و آنچه از جانب پروردگارشان به سویشان نازل شده است عمل می‌کردند قطعاً از بالای سرشان [برکات آسمانی] و از زیر پاهایشان [برکات زمینی] برخوردار می‌شدند از میان آنان گروهی میانبرو هستند و بسیاری از ایشان بد رفتار می‌کنند (۶۶)
- **وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَلَكِن كَذَّبُوا فَأَخَذْنَاهُم بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ (۹۶)** و اگر مردم شهرها ایمان آورده و به تقوا گراییده بودند قطعاً برکاتی از آسمان و زمین برایشان می‌گشودیم ولی تکذیب کردند پس به [کیفر] دستاوردشان [گریبان] آنان را گرفتیم (۹۶)
- **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ ۗ (محمد)**

جزای عمل در دنیا

ربا و خوردن مال مردم	نَجْرِي مَنْ أَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِنِ بِآيَاتِ	عقوق الوالدين
کم فروشی	اسْتُهُزِي بِرُسُلِ	
بخل	تکذیب انبیاء	فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ
کفران نعمت	ظلم الجحود الكفر	اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ
أَفْتُوْمُنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضِ	تکذیب آیات و مخالفت با اوامر الهی	
	الاعراض الاستهزاء اتهام سحر به پیامبران	مَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي
أَنْ تَشِيْعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا		مَنْعَ مَسَاجِدَ اللَّهِ أَنْ يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعَى فِي خَرَابِهَا

خدای متعال، در عقوبت بعضی از گناهان شتاب کرده و فرد در همین دنیا، جزای عمل خود را می بیند

«كُلُّ الذَّنُوبِ يُؤَخَّرُ اللَّهُ تَعَالَى مَا شَاءَ مِنْهَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ إِلَّا عَفْوَكَ الْوَالِدِينَ فَإِنَّ اللَّهَ يُعَجِّلُهُ لِصَاحِبِهِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا قَبْلَ الْمَمَاتِ»

- خدا کیفر هر گناه را که بخواهد تا رستاخیز واپس افکند **ولی نافرمانی نسبت به پدر و مادر را در دنیا پیش از مرگ کیفر میدهد.** پس اصل جزای اعمال در عالم دیگر است. اما برای بعضی از گناهان، مقداری از جزا در همین دنیا محقق می شود.

• **وَكُفَّارٍ وَاسْتُهْزِئَ بِرُسُلِهِ**

• **لَهُمْ عَذَابٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلِعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَقُّ وَمَا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَاقٍ** (۳۴) برای آنان در زندگی دنیا عذابی است و قطعاً عذاب آخرت دشوارتر است و برای ایشان در برابر خدا هیچ نگهدارنده‌ای نیست (۳۴) الرعد

جزای اعمال در دنیا

- **أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ كَانُوا مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا هُمْ أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَأَثَارًا فِي الْأَرْضِ فَآخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَاقٍ (۲۱)**
- آیا در زمین نگردیده اند تا ببینند فرجام کسانی که پیش از آنها [زیسته] اند چگونه بوده است آنها از ایشان نیرومندتر [بوده] و آثار [پایدارتری] در روی زمین [از خود باقی گذاشتند] با این همه خدا آنان را به کیفر گناهانشان گرفتار کرد و در برابر خدا حمایتگری نداشتند (۲۱)
- **وَكَذَلِكَ نَجْزِي مَنْ أَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِنِ بِآيَاتِ رَبِّهِ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَدُّ وَأَبْقَى (۱۲۷)** و این گونه هر که را به افراط گراییده و به نشانه‌های پروردگارش نگرویده است سزا می‌دهیم و قطعاً شکنجه آخرت سخت‌تر و پایدارتر است (۱۲۷)

کفران نعمت

• «وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ بَطَرَتْ مَعِيشَتَهَا فَتَلَّكَ مَسَاكِينُهُمْ لَمَ تَسْكُنْ مِنْ بَعْدِهِمْ إِلَّا قَلِيلًا وَكُنَّا نَحْنُ الْوَارِثِينَ» (القصص، 58)

ابوليث سمرقندی 2 در تفسیر این آیه می‌گوید:

«... لفظ قریه به معنای اهل قریه است و آن‌ها در رزق خدا تقلب کردند و شکر نعمت او را به جای نیاوردند و گفته شد (بطرت معیشت‌ها) یعنی آن‌ها در نعمت خدا طغیان کردند و خداوند هم آن‌ها را هلاک کرد با عذاب دنیوی.»

کفران نعمت

• «وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ آمِنَةً مُطْمَئِنَّةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِأَنْعُمِ اللَّهِ فَأَذَاقَهَا اللَّهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ (النحل، 112)»

و خدا بر شما حکایت کرد (تا گوش کرده و عبرت گیرید) مثل شهری را که در آن امنیت کامل حکمفرما بوده و اهلس در آسایش و اطمینان زندگی می‌کردند و از هر جانب روزی فراوان به آن‌ها می‌رسید تا آن که اهل آن شهر نعمت خدا را کفران کردند خدا هم به موجب آن کفران و معصیت طعم گرسنگی و بیمناکی (ناامنی) را به آن‌ها چشانید.

• وَإِذِ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ (۷) ابراهیم

• و آنگاه که پروردگارتان اعلام کرد که اگر واقعا سپاسگزاری کنید [نعمت] شما را افزون خواهم کرد و اگر ناسپاسی نمایید قطعاً عذاب من سخت خواهد بود (۷)

• أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا وَأَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِ (۲۸) ابراهیم

• آیا به کسانی که [شکر] نعمت خدا را به کفر تبدیل کردند و قوم خود را به سرای هلاکت درآوردند ننگریستی (۲۸)

شکر واقعی

- شکر واقعی همان شکر عملی است نه شکر زبانی.
- خداوند نیازی به شکر انسان ندارد و اگر از انسان خواسته می‌شود تا شکر نعمت بجا آورد، مراد همان شکر عملی است نه زبانی
- به این معنا که از بنده خواسته می‌شود تا با استفاده درست از نعمت، شاکر واقعی نعمت الهی باشد.
- شکر زبانی تنها یادآوری این معنا است که ما چیزی را داریم که خداوند به ما داده و باید قدردان آن بوده و بدرستی از آن استفاده کنیم.
- خداوند درباره شکر واقعی و حقیقی نعمت می‌فرماید:
- **وَ اللَّهُ أَخْرَجَكُمْ مِنْ بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَ الْأَبْصَارَ وَ الْأَفْئِدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ؛**
- و خدا شما را از شکم مادرانتان - در حالی که چیزی نمی‌دانستید- بیرون آورد و برای شما گوش و چشمها و دلها قرار داد، باشد که سپاسگزاری کنید. (نحل، آیه 78)

تَشِيْعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا

• «إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَنْ تَشِيْعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا
وَ الْآخِرَةِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ» (النور، 19)

كسانی که دوست دارند زشتی‌ها در میان مردم با ایمان شیوع یابد، عذاب دردناکی برای آن‌ها در دنیا و آخرت است و خداوند می‌داند و شما نمی‌دانید.

أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي

• «وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكاً وَ نَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى» (طه، 124)

- و هر کس از یاد من روی گرداند، پس همانا برای او زندگی تنگ و سختی خواهد بود و ما او را در قیامت نابینا محسور می‌کنیم.
- مراد از **سختی و تنگی زندگی**، نداشتن نیست، بلکه بسیاری از سرمایه‌داران به خاطر **حرص، ترس و دلهره، در فشار و تنگنا** زندگی می‌کنند.
- دوری از یاد خدا مایه اضطراب، حیرت و حسرت است، هر چند تمکن مالی بالا باشد.
«من اعرض ...»

مَنْعَ مَسَاجِدِ اللَّهِ أَنْ يُذَكَّرَ فِيهَا اسْمُهُ وَ سَعَى فِي خَرَابِهَا

- مَنْ أَظْلَمَ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللَّهِ أَنْ يُذَكَّرَ فِيهَا اسْمُهُ وَ سَعَى فِي خَرَابِهَا أُولَئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ أَنْ يَدْخُلُوهَا إِلَّا خَائِفِينَ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ (۱۱۴) و کیست بیدادگرتر از آن کس که نگذارد در مساجد خدا نام وی برده شود و در ویرانی آنها بکوشد آنان حق ندارند جز ترسان لرزان در آن [مسجد]ها در آیند در این دنیا ایشان را خواری و در آخرت عذابی بزرگ است (۱۱۴) البقره

تکذیب حق

• «ثُمَّ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرًا كُلًّا مَا جَاءَ أُمَّةً رَسُولًا كَذَّبُوهُ فَاتَّبَعْنَا بَعْضَهُمْ بَعْضًا وَجَعَلْنَا هُمْ أَحَادِيثَ فَبُعْدًا لِقَوْمٍ لَئِيمُونَ» (المؤمنون، 44)

آنگاه پیامبرانی پی در پی بر خلق فرستادیم و هر قومی که رسولی بر آنها آمد، آن رسول را تکذیب کردند ما هم آنها را پی یکدیگر همه را هلاک کردیم و مایهی عبرت دیگران ساختیم که قوم بی ایمان از رحمت خدا دور باد.

• نتیجهی تکذیب حق، هلاکت است. «و جعلناهم احادیث» (از گردنکشان و طاغوتیان، تاریخی بیش نمی ماند)

• تکذیب آیات و مخالفت با اوامر الهی

• وَ لَكِن كَذَّبُوا فَأَخَذْنَاهُم بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ» (الاعراف، 96)
و لیکن چون (آیات ما را) تکذیب کردند ما هم آنان را به کیفر کردار زشت رسانیدیم.

ظلم الجحود الكفر

- «وَلَقَدْ أَهَلَكْنَا الْقُرُونَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُوا» (يونس، 13)
- «وَتِلْكَ الْقُرَى أَهَلَكْنَاهُمْ لَمَّا ظَلَمُوا» (الكهف، 59)
- «فَقَطَّعَ دَابِرُ الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ» (الانعام، 45)

• 1- الجحود

- به معنای انکار بعد از معرفت است.
 - «وَتِلْكَ عَادٌ جَحَدُوا بِه آيَاتِ رَبِّهِمْ ...» (هود، 59)
 - و همین قوم عادتند که آیات خدا را انکار کردند.
- ### • 2- الكفر

- «كَذَّابِ آلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَفَرُوا بِه آيَاتِ اللَّهِ ...» (انفال، 52)
- مانند فرعونیان و کافران پیش از زمان آنها به آیات خدا کافر شدند.

الاعراض الاستهزاء سحر

- 4- الاعراض
- «وَلَقَدْ كَذَّبَ أَصْحَابَ الْحِجْرِ الْمُرْسَلِينَ / وَآتَيْنَاهُمْ آيَاتِنَا فَكَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ» (الحجر، 80)
و اصحاب حجر هم رسولان ما را به کلی تکذیب کردند و از آیاتی که ما بر آنان فرستادیم رو گردانیدند.
- 5- الاستهزاء
- و آن به معنای تکذیب همراه با مسخره کردن است.
«ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ أَسُوا السَّوَأَى إِنْ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَ كَانُوا بِهَا يَسْتَهْزِئُونَ» (الروم، 10)
آخر سر انجام کار آنان که به آن اعمال زشت و کردار بد پرداختند این شد که کافر شده و آیات خدا را تکذیب و تمسخر کردند.
- 6- سحر
- «فَلَمَّا جَاءَهُمْ مُوسَى بِآيَاتِنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّفْتَرًى» (القصص، 36)
چون موسی با آیات و معجزات که حقانیتش بر همه روشن بود، به رسالت به سوی فرعونیان آمد، باز گفتند این جز سحری که ساختگی توست، چیز دیگری نیست...

بَخِل

• ... وَ مَنْ يُوقِ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ » (الحشر، 9)
و کسانی که خداوند، آن‌ها را از بخل و حرص نفس خویش بازداشته، رستگارانند.

• «وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَى / وَ كَذَّبَ بِالْحُسْنَى / فَسَنُيَسِرُهُ لِلْعُسْرَى»

(اللیل، 8 و 9 و 10)

اما هرکس بخل ورزید و طلب بی نیازی کرد و نیکویی را تکذیب کرد، سپس کار را بر او دشوار می‌کنیم.

داستان صاحبان باغ که بخل ورزیدند القلم

- **إِنَّا بَلَوْنَاهُمْ كَمَا بَلَوْنَا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ إِذْ أَقْسَمُوا لَيَصْرِمُنَّهَا مُصْبِحِينَ (۱۷)**
- ما آنان را همان گونه که باغداران را آزمودیم مورد آزمایش قرار دادیم آنگاه که سوگند خوردند که صبح برخیزند و [میوه] آن [باغ] را حتما بچینند (۱۷)
- **وَلَا يَسْتَنْتُونَ (۱۸)**
- و[لی] ان شاء الله نگفتند (۱۸) «... از تعبیر» لایستثنون (و برای مستمندان چیزی فرو نگذارند) بر می آید که این کار ناشی از نیاز نبود، بلکه ناشی از بخل و ضعف ایمان آنها بود. (مکارم شیرازی، 24/394)
- **فَطَافَ عَلَيْهَا طَائِفٌ مِّن رَّبِّكَ وَهُمْ نَائِمُونَ (۱۹)**
- پس در حالی که آنان غنوده بودند بلایی از جانب پروردگارت بر آن [باغ] به گردش در آمد (۱۹)
- **فَأَصْبَحَتْ كَالصَّرِيمِ (۲۰)**
- و [باغ] آفت زده [و زمین بایر] گردید (۲۰)
- **فَتَنَادُوا مُصْبِحِينَ (۲۱)**
- پس [باغداران] بامدادان یکدیگر را صدا زدند (۲۱)
- **أَنْ اَعْدُوا عَلَيَّ حَرْبَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَارِمِينَ (۲۲)**
- که اگر میوه می چینید بامدادان به سوی کشت خویش روید (۲۲)
- **فَانطَلَفُوا وَهُمْ يَتَخَفَتُونَ (۲۳)**
- پس به راه افتادند و آهسته به هم می گفتند (۲۳)
- **أَنْ لَا يَدْخُلْنَهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُمْ مَسْكِينٌ (۲۴)**
- که امروز نباید در باغ بینوایی بر شما در آید (۲۴)

داستان صاحبان باغ که بخل ورزیدند

- وَغَدُوا عَلَىٰ حَرْدٍ قَادِرِينَ (۲۵)
- و صبحگاهان در حالی که خود را بر منع [بینوایان] توانا می دیدند رفتند (۲۵)
- فَلَمَّا رَأَوْهَا قَالُوا إِنَّا لَضَالُّونَ (۲۶)
- و چون [باغ] را دیدند گفتند قطعاً ما راه گم کرده ایم (۲۶)
- بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ (۲۷)
- [نه] بلکه ما محرومیم (۲۷)
- قَالَ أَوْسَطُهُمْ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ لَوْلَا تُسَبِّحُونَ (۲۸)
- خردمندترینشان گفت آیا به شما نگفتم چرا خدا را به پاکی نمی ستایید (۲۸)
- قَالُوا سُبْحَانَ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ (۲۹)
- گفتند پروردگارا تو را به پاکی می ستاییم ما واقعا ستمگر بودیم (۲۹)
- فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَلَوْمُونَ (۳۰)
- پس بعضی‌شان رو به بعضی دیگر آوردند و همدیگر را به نکوهش گرفتند (۳۰)
- قَالُوا يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا طَاغِينَ (۳۱)
- گفتند ای وای بر ما که سرکش بوده ایم (۳۱)
- عَسَىٰ رَبُّنَا أَنْ يُبَدِّلَنَا خَيْرًا مِنْهَا إِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا رَاغِبُونَ (۳۲)
- امید است که پروردگار ما بهتر از آن را به ما عوض دهد زیرا ما به پروردگاران مشتاقیم (۳۲)
- كَذَلِكَ الْعَذَابُ وَالْعَذَابُ الْأَخْرَىٰ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ (۳۳)
- عذاب [دنیا] چنین است و عذاب آخرت اگر می دانستند قطعاً بزرگتر خواهد بود (۳۳)

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاءً مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ (جاثیه) 21

- آیا کسانی که مرتکب کارهای بد شدند گمان کردند که ما آنان را همچون کسانی که ایمان آورده و کارهای شایسته انجام داده‌اند قرار خواهیم داد و حیات و مرگشان یکسان است؟ چه بد داور می‌کنند.

• وَخَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَلِتُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ (جاثیه) 22

ربا و خوردن مال مردم

• **فَيُظْلَمُ مِنَ الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ طَيِّبَاتٍ أُجِلَّتْ لَهُمْ وَ بَدَّاهُمْ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ كَثِيرًا / وَ أَخَذِهِمُ الرِّبَا وَ قَدْنَهُو عَنْهُ وَ أَكَلِهِمْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَ أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا** (النساء، 160 و 161)

به خاطر ظلمی که از یهود صادر شد و نیز به خاطر جلوگیری بسیار آن‌ها از راه خدابخشی از چیزهای پاکیزه‌ها که بر آن‌ها حلال بود، حرام کردیم. / و همچنین به خاطر ربا گرفتن در حالی که از آن نهی شده بودند و خوردن اموال حرام به‌باطل و برای کافران آن‌ها عذاب دردناکی آماده کرده ایم.

• **إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَى ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَ سَيَصْلُونَ سَعِيرًا** (النساء، 10)

کسانی که اموال یتیم را از روی ظلم و ستم می‌خورند، تنها آتش می‌خورند و به زودی به آتش سوزانی می‌سوزند

تفسیر نمونه ذیل این آیه می‌گوید:

«... علاوه بر این که آن‌ها در همین جهان در واقع آتش می‌خورند، به زودی در جهان دیگر، داخل در آتش برافروخته ای می‌شوند که آن‌ها را به شدت می‌سوزاند.» (مکارم شیرازی، 3/281)

تفسیر برهان روایتی از امام ششم می‌آورد که ایشان فرمودند

«هر کس ظلمی به کسی کند خداوند فردی را مسلط می‌کند که نسبت به او و بر فرزندان او همان ظلم و ستم را انجام دهد.» (همان)

کم فروشی

- دعوت دوم شعیب مربوط به امور اقتصادی و اجتماعی است و آن این است که: پیمانہ و ترازو را درست بدارید و اجناس مردم را «در وقت معامله» کم ندهید.
« ... فَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ وَ لَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ » (الاعراف، 85)

أَفْتُوْمِنُوْنَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُوْنَ بِبَعْضٍ

• ثُمَّ أَنْتُمْ هُوَآءِ تَقْتُلُوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَتُخْرَجُونَ فَرِيقًا مِنْكُمْ مِنْ دِيَارِهِمْ تَظَاهَرُونَ عَلَيْهِمْ بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَإِنْ يَأْتُوَكُمْ أَسَارَى تَفَادُوهُمْ وَهُوَ مُحْرَمٌ عَلَيْكُمْ إِخْرَاجُهُمْ أَفْتُوْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ فَمَا جَزَاءُ مَنْ يَفْعَلُ ذَلِكَ مِنْكُمْ إِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرَدُّونَ إِلَى أَشَدِّ الْعَذَابِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ (٨٥)

- [ولی] باز همین شما هستید که یکدیگر را می کشید و گروهی از خودتان را از دیارشان بیرون می رانید و به گناه و تجاوز بر ضد آنان به یکدیگر کمک می کنید و اگر به اسارت پیش شما آیند به [دادن] فدیة آنان را آزاد می کنید با آنکه [نه تنها کشتن بلکه] بیرون کردن آنان بر شما حرام شده است آیا شما به پاره ای از کتاب [تورات] ایمان می آورید و به پاره ای کفر می ورزید پس جزای هر کس از شما که چنین کند جز خواری در زندگی دنیا چیزی نخواهد بود و روز رستاخیز ایشان را به سخت ترین عذابها باز برند و خداوند از آنچه می کنید غافل نیست (٨٥)